

Thomas Nast (1840-1902). Sinds 1848 is Nederland een parlementaire democratie. De parlementaire democratie is dus betrekkelijk jong. Parlementaire democratie houdt nu in dat burgers vertegenwoordigers aanwijzen om hun belangen te behartigen. Hedendaagse democratie is een staatsideologie waarin het volk soeverein is. Door middel van verkiezingen geven burgers legitimiteit aan de beslissingen van volksvertegenwoordigers. Op deze manier is draagvlak voor wetgeving gewaarborgd. We treffen deze bestuursvorm aan in westerse samenlevingen. De Amerikaanse president Abraham Lincoln (1809-1865): *“Democratie is regeren van het volk, door het volk en voor het volk”*. In de praktijk betekent dit dat het volk geregeerd wordt door een meerderheid en dat de minderheid zich hierbij moet neerleggen. Maar de meerderheid zal via erkende vertegenwoordigers regeren voor allen en niet alleen ten behoeve van de meerderheid. Of dit gebeurt is een tweede.

Het begrip democratie is multi-interpretabel en kan voor diverse doeleinden gebruikt worden. Fascisten wezen de parlementaire democratie af, maar zij prezen hun eigen staatkundige systeem als een hogere vorm van democratie. De Italiaanse fascist Benito Mussolini (1883-1945) hekelde de parlementaire democratie *“die het volk gelijkstelt aan het grootste getal”*, maar huldigde tegelijkertijd de fascistische corporatieve staat als *“de eerlijkste vorm van democratie”* omdat deze het volk kwalitatief en niet kwantitatief beoordeelde. De dictator omschreef het fascisme als *“een georganiseerde, gecentraliseerde, autoritaire democratie”*. De fascist Antonio Gentile noemde de fascistische staat zelfs *“een democratische staat par excellence”*. Het is een kunstgreep waaraan ook communistische regimes zich geregeld schuldig maakten, zoals bijvoorbeeld de DDR, Duitse Democratische Republiek. Ook het woord ‘fascisme’ wordt vaak misbruikt. Vladimir Poetin doet voorkomen alsof hij antifascistisch is en beschuldigt het westen van fascisme, maar in zijn denken en handelen is hij fascistoïde, zoals hierna zal blijken. De secretaris-generaal van de Communistische Partij van de Sovjet Unie Leonid Brezjnev (1906-1982) veranderde de betekenis van het woord ‘fascisme’ in *“de eeuwige strijd tegen het Westen”* en *“anti-Russisch”*. Russen kunnen dus veilig fascistoïde zijn, want de betekenis van het woord ‘fascisme’ is voor hen anders gemaakt. Begrippen als ‘democratie’ en ‘fascisme’ kunnen gemanipuleerd worden. Ze zeggen immers niets terug uit protest. Als Mussolini democratie hekelt als de bestuursvorm die het volk gelijkstelt aan het grootste getal en als Brezjnev fascisme de eeuwige strijd tegen het Westen noemt, dan kan men er van uitgaan dat de bedoeling is om te stigmatiseren. Het stigma wordt niet gehanteerd om vrede te scheppen maar om de tegenpartij uit te sluiten. Men creëert het conflict, met een hopelijk gunstige oplossing voor degene die dat conflict aangaat. De wijze waarop taal gehanteerd wordt is van groot belang voor het dui-

den van onderwerpen, symbolen en tradities. Als er al bij de start van een discussie geen overeenstemming is over de basale omschrijving van de begrippen die gebruikt worden, dan lijkt een voortzetting van het gesprek weinig zinvol. Ik meen dat de huidige toxische polarisatie in ons werelddeel deels terug te voeren is tot stigmatiserend taalgebruik. Daarom start ik in dit boek de essays met een omschrijving van het betreffende onderwerp. Ik doe dit zo zorgvuldig mogelijk, zonder te pretenderen hierin volledig geslaagd te zijn. Terug naar democratie.

Democratie zoals wij dat kennen in het westen is een bestuursvorm waarin de wil van het volk de bron is van legitieme machtsuitoefening. Deze bestuursvorm is gebaseerd op het menselijke gelijkheidsbeginsel. Niemand heeft meer recht dan een ander om bepaalde wetten vast te stellen en beslissingen te nemen. Deze bestuursvorm wordt beschouwd als het meest humaan omdat het tegemoet komt aan individuele zeggenschap over maatschappelijke ontwikkelingen van het land. Het is daarom te betreuren dat democratie in vele westerse landen in zwaar weer verkeert, terwijl de politieke verdeeldheid in die landen sterk is toegenomen. Zou er een verband zijn tussen die twee variabelen? Ik start met mijn geboorteland Nederland. Nederland is één van de rijkste landen ter wereld, gemeten aan het gemiddeld inkomen per hoofd van de bevolking. Het land kent vele succesvolle bedrijven, een toonaangevende agrarische sector en heeft een rijke bovenlaag qua vermogen. Het is een geweldig land met klompen, tulpen, schilders, antieke windmolens en allemaal vrolijke en gastvrije mensen. De plantsoenen zijn keurig aangeharkt en alles is goed geregeld. Zo willen we het graag zien, maar het land is meer verdeeld dan ooit, het heeft minder zelfvertrouwen. De Nederlandse verzorgingsstaat brokkelt af naar ieder voor zich. Nederland had één der beste pensioenstelsels ter wereld gebaseerd op solidariteit, maar de loyaliteit verdwijnt. Het sociaal contract staat op losse schroeven. Het consumentenvertrouwen is laag, de prijzen zijn hoog en de verarming neemt toe. Steeds meer mensen maken gebruik van de voedselbank. Miljoenen straatarme immigranten zijn het land binnengekomen. De criminaliteit stijgt. Nederland is drugsland nummer één met Rotterdam als centrum van cocaïnesmokkel. Er zijn bedreigingen. Onderwijs holt achteruit met kinderen die onvoldoende leren rekenen en schrijven. De zorg in het land is verslechterd met lange wachtlijsten. Het land worstelt met zichzelf en haar verleden van kolonialisme en slavernij. Het lijdt tot beschuldigingen van racisme en tot afscheid van cultuurgoed en gedachtegoed. Zelfmoord neemt rap toe, vooral onder de jeugd. Sociale wetenschappers verketteren elkaar en sluiten elkaar uit; velen zijn activistisch. Er zou klassenjustitie heersen. Misschien ben ik te pessimistisch, want Nederland is nog steeds een land van de toekomst voor sommigen, maar is een wanhoop voor

steeds meer mensen. Nederlanders hebben blijkens onderzoek weinig vertrouwen in de regering en het parlement. Eén op drie Nederlanders heeft geen vertrouwen in de democratie. Hoe staat het met de democratie in andere westerse landen? Niet veel beter. In Duitsland is het kiezersvertrouwen 44%, in Engeland 34% en Frankrijk scoort het laagst van West-Europa met 33%. In Australië verklaart slechts 25% van het electoraat nog vertrouwen te hebben in de politici. In 2007 was dat nog 43% volgens een onderzoek van de Australian National University. Het Australische electoraat noemt de politici een verzameling oude mannen zonder plannen. Het vertrouwen van Canadezen in premier Justin Trudeau is sterk gedaald. De Verenigde Staten zijn allang niet meer het vrolijke land van Frank Sinatra, Dean Martin, Sammy Davis Jr en Marilyn Monroe. Amerikanen hebben weinig vertrouwen in president Joe Biden. Het schommelt rond 38%. De tweespalt is groot. Biden wordt tijdens zijn State of the Union door Republikeinen voor leugenaar uitgemaakt. Biden: *"MAGA Republicans are threatening our democracy and they are a threat to the very foundations of our country."* Hij noemde MAGA Republikeinen *"semi-fascist."*² Hij hekelt niet alleen de politieke ideeën van de Republikeinen maar verklaart ze staatsvijandig. In het Westen neemt de polarisatie ernstige vormen aan. Hoe komt dat? Waar is een verkeerde afslag genomen? In dit boek stel ik de volgende vragen en tracht er antwoord op te geven:

- Wat is de oorsprong van de toxische polarisatie in het Westen?
- Wat zijn de verschijnselen?
- Waarheen leidt dit?
- Welke uitweg is er?

De ondertitel van dit boek luidt *'Democratie bedreigd door autocratie en fascisme'*. Ik neem China als voorbeeld van een autocratie. Het land heeft geen politieke partijen, geen vrije media en er is geen vrijheid van meningsuiting. Het Chinese volk zou zich dus onderdrukt kunnen voelen. Dat lijkt amper het geval. Volgens Edelman Trust Barometer is het vertrouwen in de overheid in percentage van de bevolking in China mondiaal het hoogst, 89%. Het is opmerkelijk dat een autoritair land mondiaal het hoogst scoort qua politiek vertrouwen. Chinezen zijn tevreden vanwege hun sterk toegenomen welvaart gedurende de laatste decennia. Het is maar wat je gewend bent en waar je vandaan komt. Chinezen zien niets in democratie. Ze menen dat het kwetsbaar is voor geweld en onrust. Het zou tot conflicten leiden en politici die niet nakomen wat is afgesproken. Chinezen geven de voorkeur aan harmonie en samenwerking binnen het collectief boven de vrijheid van het individu. In een autocratie

² Speech in de Independence Hall te Philadelphia op 1-9-22